

Postawy polityczne studentów na poziomie samorządowym

URSZULA SWADZBA
UNIwersytet ŚLĄSKI

recenzja książki

Danuta Walczak-Duraj

Studenci wobec wyborów samorządowych w latach 2002–2014

Przyczynek do demokracji obywatelskiej

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016

Problematyka dotycząca młodzieży do-
czekała się już wielu opracowań. Często
dotyczą one zagadnień bliskich życiu
osobistemu młodego pokolenia, jak rodziny,
relacji z rodzicami, relacji z rówieśnikami,
przyjaźni, planów życiowych, aspiracji edu-
kacyjnych, pracy, kariery zawodowej, czasu
wolnego. Rzadziej natomiast podejmowane są
problemy makrospołeczne, takie jak działal-
ność społeczna, światopogląd, a także wybory
polityczne młodzieży. Ten ostatni problem
poruszany jest najczęściej z okazji wyborów
prezydenckich i parlamentarnych, i to naj-
częściej celem zbadania szans wyborczych
poszczególnych kandydatów i partii. Wtedy
to zainteresowanie poglądami politycznymi
ogółu obywateli, a w tym młodego pokolenia
szczególnie wzrasta. Niewielkim zainteresowa-
niem cieszą się natomiast badania nad posta-
wami politycznymi młodego pokolenia, w tym
szczególnie badania nad ich zainteresowaniem
wyborami samorządowymi.

Taką lukę znakomicie wypełnia książka
autorstwa Danuty Walczak-Duraj. Podejmuje
problem uwarunkowań poglądów oraz za-
chowań wyborczych studentów dotyczących
wyborów samorządowych. Podjęcie takiej
problematyki przez znaną badaczkę socjo-
logii pracy, socjologii moralności i socjologii
polityki ma dla rozwoju nauki duże znacze-
nie. Zainteresowanie tym zagadnieniem jest
bardzo istotne i wskaźnikowe dla budowania
społeczeństwa obywatelskiego. Bowiem
w trakcie wyborów samorządowych obywatel
w większym stopniu może wpływać na wybór
władz. W mniejszych miejscowościach możliwa
jest osobista i bliższa znajomość kandydatów
na burmistrzów, wójtów i radnych. Można do-
mniemywać, że zainteresowanie ich wyborem
może być większe, a wybór podyktowany nie
tylko polityczną przynależnością. Autorka uczy-
niła przedmiotem swoich zainteresowań ba-
dawczych młodzież studencką, której postawy
badała od początku transformacji systemowej.

Analizy Danuty Walczak-Duraj oparte są na długoletniej znajomości i dogłębnej eksploracji naukowej środowiska młodego pokolenia. Recenzowana praca ze względu na poruszaną problematykę mieści się w obszarze czterech subdyscyplin: socjologii polityki, socjologii wartości, socjologii moralności i socjologii młodzieży. Autorka pokazała przemiany i stan aktualny świadomości społecznej młodego pokolenia, przede wszystkim zaś studentów. Z prowadzonych analiz i interpretacji można wiele dowiedzieć się o kondycji społeczeństwa polskiego i poczuciu jego sprawstwa w wymiarze politycznym w okresie transformacji systemowej.

Recenzowana praca składa się z ośmiu rozdziałów i poprzedzona jest Wprowadzeniem. Rozdział 1 – *Podstawowe tendencje w systemach wartości młodzieży*, rozdział 2 – *Uwarunkowania zachowań wyborczych młodzieży*, rozdział 3 – *Prawne regulacje dotyczące zadań władzy lokalnej i wyborów samorządowych w Polsce*, rozdział 4 – *Obraz władzy lokalnej i wyborów samorządowych w sondażach społecznych*, rozdział 5 – *Profil społeczno-demograficzny badanych studentów w latach 2002, 2006, 2010, 2014*, rozdział 6 – *Opinie na temat zasad organizowania wyborów samorządowych*, rozdział 7 – *Zainteresowanie przebiegiem kampanii samorządowej oraz jej ocena*, rozdział 8 – *Opinie na temat ustępującej i oczekiwania wobec przyszłej władzy samorządowej*. Całość wieńczy *Zakończenie i Bibliografia* oraz *Spis tabel*. Bibliografia jest bardzo bogata (ok. 200 pozycji), zawiera liczne pozycje literaturowe z zakresu socjologii polityki, socjologii wartości, socjologii moralności, socjologii młodzieży oraz socjologii zmiany społecznej. Wykorzystane są liczne opracowania CBOS oraz dzienniki ustaw. Nie trzeba przekonywać nikogo, że wykorzystanie tak obszernej literatury wskazuje na erudycję Autorki i jej doskonałą znajomość podejmowanej w książce tematyki.

W rozdziale pierwszym Autorka zajmuje się zdefiniowaniem pojęcia młodzież, zaczynając od podejścia prawnego. Wskazuje na dwie perspektywy podejścia badawczego w socjologii. Pierwsze, w którym określa się jakie osoby ze względów demograficznych tworzą młodzież i jakie są jej granice wiekowe. Drugie podejście, w którym pojęcie młodzieży kojarzone jest z młodością, czyli stanem, w jakim znajdują się ludzie młodzi. Powołując się na definicję dwu autorów, którzy rozpatrują młodzież z perspektywy grupowej, wskazuje na potrzeby polityczne, które ta grupa posiada. Młodzież jest więc przez Autorkę traktowana jako specyficzna grupa społeczna, ze względu na szereg wymienionych wcześniej potrzeb, a młodzież studencka, która jest przedmiotem badań i prezentacji w monografii, traktowana jest jako szczególny przypadek kulturowy (Walczak-Duraj, 2016, s. 16). W rozdziale tym omówione są też kierunki zmian w systemie wartości współczesnej młodzieży (Walczak-Duraj, 2016, ss. 33–37). Autorka korzysta z badań socjologicznych oraz z badań CBOS ilustrujących zmiany, jakie zaistniały w systemie wartości młodego pokolenia w okresie transformacji systemowej. Wyłania się z nich obraz, który charakteryzuje młodzież jako ceniącą sobie wykształcenie, interesującą pracą, duże pieniądze oraz barwne i ciekawe życie. Filarami tego wewnętrznego świata są z jednej strony wartości osobiste i afiliacyjne (szczęście, miłość, przyjaźń, życie rodzinne) a z drugiej praca, traktowana jako warunek udanego życia i jako źródło osobistych satysfakcji. Przeprowadzone przez mnie badania socjologiczne nad wartościami, szczególnie wartością pracy również wskazują na takie usytuowanie systemu wartości studentów. Młode pokolenie duże znaczenie przywiązuje do wartości kreatywno-samorealizacyjnych pracy, ceniąc jednocześnie czas wolny (Swadźba, 2012).

Drugi rozdział dotyczy uwarunkowań odnoszących się do zachowań wyborczych

młodzieży. Wskazywane są przede wszystkim uwarunkowania psychospołeczne, gdzie zwraca się uwagę na występowanie wśród młodzieży orientacji nie na etyczne, ale pragmatyczne efekty działalności politycznej i na podkreślanie wagi skuteczności w pracy polityków. Badania socjologiczne wykazują jednak niskie wskaźniki partycypacji politycznej młodego pokolenia. Autorka, przywołując badania Karoliny Messyasz, wskazuje na różne wyjaśnienia istnienia tego zjawiska jak: specyfika okresu młodzieńczego, specyfika systemu politycznego, pojawianie się alternatywnych wartości, zmiana pokoleniowa (Messyasz, 2015). W dalszej części rozdziału Autorka słusznie wskazuje, że udział we władzach lokalnych, które są najbliższe obywatela jest najlepszą szkołą partycypacji obywatelskiej dla młodego pokolenia. Angażowanie się młodzieży w to co dzieje się na poziomie społeczności lokalnych stanowi sedno demokracji obywatelskiej. Pozwala to na przejście od konwencjonalnego zaangażowania politycznego do bardziej uczestniczącego.

Następny, trzeci rozdział dotyczy prawnych regulacji zadań władzy lokalnej i wyborów samorządowych w Polsce. Autorka przedstawia w nich trzy sekwencje problemów: strukturę organizacyjną i cele realizowane przez samorządy, akty prawne regulujące działalność samorządów i regulacje prawne dotyczące wyborów samorządowych. Po przeglądzie kolejnych ustaw dotyczących wyborów samorządowych oraz występujących nieprawidłowości, Danuta Walczak-Duraj przedstawia i komentuje ostatnią ustawę mającą usprawnić wybory samorządowe. Uczciwość i działanie zgodnie z przepisami jest bardzo istotne dla postrzegania samorządności. Przekonanie to jest niezmiernie ważne – jak pisze Autorka – zwłaszcza w odniesieniu do młodzieży studenckiej ze względów psychologicznych, statusowych i generacyjnych (Walczak-Duraj, 2016, s. 76). Rozdział czwarty, w dużej części

oparty o sondaże społeczne, głównie o wyniki badań CBOS-u, ukazuje ogólny obraz władzy lokalnej i wyborów samorządowych. Należy docenić wysiłek Autorki związany ze szczegółową analizą tak wielu raportów CBOS oraz innych materiałów. Analiza ta pozwoliła na wyprowadzenie bardzo ciekawych wniosków, m.in. tych, odnoszących się do tego, jakie kategorie społeczne wyborców przywiązują wagę do wyborów samorządowych. Wynika z nich, że najczęściej są to mieszkańcy małych wsi i miasteczek, osoby z relatywnie wyższym wykształceniem, deklarujący lepszą ocenę własnych warunków materialnych, osoby o poglądach prawicowych, osoby religijne. Niestety, ludzie młodzi do 24 roku życia, mieszkańcy wielkich aglomeracji należeli do kategorii najmniej zainteresowanych znaczeniem wyborów samorządowych.

Rozdziały od piątego do ósmego to rozdziały empiryczne, oparte na badaniach terenowych Autorki książki, a w pierwszym okresie badań również i jej zespołu naukowego. Badania były przeprowadzone w latach 2002, 2006, 2010, i 2014. Obejmowały w różnych okresach wyborczych studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych następujących uczelni wyższych: Uniwersytet Łódzki, Szkołę Wyższą im. Pawła Włodkowica w Płocku, Społeczną Wyższą Szkołę Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Kielcach – filia w Piotrkowie Trybunalskim, Politechnikę Częstochowską, Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Skierniewicach. Łącznie Autorka zgromadziła pokaźną liczbę ankiet kwalifikujących się do dalszego opracowania: 2357, z tego w 2002 roku – 430, w 2010 roku – 1012, w 2006 roku – 413 i w 2014 roku – 482 (s. 114). Wyniki badań przedstawione są również w formie tabelarycznej wraz z analizą statystyczną. Autorka posłużyła się testem niezależności chi kwadrat oraz wskazywała siłę istotnych statystycznie zależności na podstawie wartości

współczynnika V-Cramera. W rozdziale piątym zarysowany został profil społeczno-demograficzny badanych studentów oraz przedstawiona została szczegółowa weryfikacja założeń badawczych, odnoszących się do zmiennych społeczno-demograficznych pochodzących z badań dotyczących ostatniego okresu wyborczego – wyborów do władz samorządowych z 2014 roku. Oprócz tego w rozdziale tym interpretacji poddano poglądy i deklaracje polityczne studentów. W dalszej analizie Autorka pisze: *W tych deklaracjach najważniejsze jest to, że studenci w zdecydowanie przeważającym stopniu deklarowali się jako osoby nie posiadające poglądów politycznych i że polityka ich nie interesuje, tego rodzaju deklaracje złożyło 25,8% i 36,0% badanych w roku 2010 i 2014* (Walczak-Duraj, 2016, s. 123). Jest to smutna refleksja, wskazująca mierny udział studentów w działaniach na rzecz społeczeństwa obywatelskiego. Przedstawiony diagnostyczny obraz zależności podstawowych cech społeczno-demograficznych studentów z ich aktywnością wyborczą oraz ocena działalności dotychczasowych i nowych władz samorządowych wskazuje na to, że rok studiów – a tym samym wiedza i wiek, odgrywać mogły najważniejszą rolę w ocenie przebiegu kampanii wyborczych w 2014 roku.

Następne rozdziały dotyczą już kolejnych, szczegółowych zagadnień podnoszonych w badaniach Autorki. Najważniejsze wyniki badań są tutaj przedstawione w formie tabelarycznej, gdzie w prezentacji dynamiki danego zjawiska związanego z opiniami i postawami studentów wobec szeroko pojętego kontekstu politycznego wyboru i funkcjonowania władzy samorządowej w Polsce wykorzystano zarówno dane surowe i jak procentowe. Jest to bardzo klarowna i przejrzysta postać wyjaśniania. Wyniki badań wskazują, że ideę bezpośredniego wyboru wójtów, burmistrzów i prezydentów miast we wszystkich analizowanych latach, zdecydowana większość badanych studentów uznała za właściwą formę

wyboru władz. Dominowało również przekonanie, że inicjatywa wyłaniania kandydatów do władz samorządowych winna należeć do samych wyborców (59,6 proc.) (Walczak-Duraj, 2016, s. 141). Ocenie zostały również poddane inne cechy kandydatów do władz lokalnych. Z zainteresowaniem można było wyczytać, że najważniejsze kryterium wyboru kandydatów na stanowisko wójta/burmistrza/prezydenta miasta to uczciwość kandydata, a następnie kompetencje i doświadczenie. Tu miałabym zastrzeżenie, że trudno jest zoperacjonalizować te cechy i można pod nie podkładać różne treści. Co jest zaskakujące, ale wytłumaczalne, kryterium przynależności partyjnej kandydatów miało niższą ocenę, natomiast zdecydowanie wyżej była ceniona wcześniejsza działalność kandydatów w organizacjach społecznych, kulturalnych itp. Tutaj nasuwa mi się pytanie. Czy takie odpowiedzi nie zależą od miejsca zamieszkania studenta? Sądzę, że w mniejszych miejscowościach właśnie bardziej się ceni cechy kandydata. W wyborach samorządowych w małych miejscowościach częściej kandydatów wystawiają komitety lokalne, a nie partie polityczne.

Rozdział siódmy dotyczy zainteresowania studentów przebiegiem kampanii samorządowej. Wyniki badań Danuty Walczak-Duraj wskazują na początkowo wysokie (2002 rok – 66,7 proc.), a w następnych latach spadające (2014 – 45,3 proc.) zainteresowanie przebiegiem kampanii wyborczych. Jest to niepokojący sygnał. Częściej na znajomość programów wyborczych wskazywali studenci studiów niestacjonarnych, którzy studiowali i pracowali jednocześnie. Z reguły są starsi i bardziej dojrzały do podejmowania wyborów politycznych. Myślę, że również należałoby dodać, że z reguły mieszkają w miejscu wyborów swoich władz lokalnych, a nie w akademiku bądź kwaterze prywatnej, jak znaczna część studentów studiów stacjonarnych. Studentów odstraszały od głębszego zainteresowania

kampanią wyborczą negatywne treści w niej występujące. Autorka kończy ten rozdział smutną konstatacją, że sposób oceny przebiegu i konsekwencji wyborów samorządowych nosi wiele znamion alienacji politycznej i jest zbliżony do ocen uzyskiwanych w reprezentatywnych badaniach sondażowych (Walczak-Duraj, 2016, s. 174).

Rozdział ósmy – ostatni – dotyczy opinii, jakie mają studenci na temat ustępującej władzy i oczekiwania wobec władzy przyszłej. Autorka wskazuje najpierw na wyniki badań CBOS, gdzie mieszkańcy wykazują wysoką satysfakcję z miejsca zamieszkania (w 2010 roku o 44 punkty procentowe więcej niż w 1992 roku). Ta ocena dotyczyła poprawy ogólnej sytuacji miejscowości, w której funkcjonowali badani. Pomimo tego surowo oceniano władze, które miały jeszcze wiele do zrobienia. Ocena studentów z reguły była bardziej krytyczna; powszechnie uważano, że dotychczasowi radni w ich gminie lub mieście reprezentowali przede wszystkim własne interesy oraz interesy partii do których należeli. Co niepokoi, jak pisze Autorka, to to, że w ocenie badanych studentów sytuacja ta nie zmieni się, ponieważ nowo wybrani radni nadal będą reprezentować przede wszystkim własne interesy i interesy swojej partii. Nie są to optymistyczne opinie dotyczące poziomu zaufania do polityki i polityków oraz stosunku studentów do partycypacji w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego.

Po szeregu szczegółowych analiz dotyczących podjętego problemu Danuta Walczak-Duraj w zakończeniu wskazuje na określone płaszczyzny dyskursu, które powinny przyczynić się do większego zainteresowania politycznym wymiarem życia społecznego przez młode pokolenie. Nie sposób ich wszystkich wymienić, ale wskażę tutaj na najważniejsze. Tematami do dyskusji są: przekonanie o słabości instytucji i mechanizmów kontrolnych, na co nakłada się również dystans wobec

polityków; przekonanie, że w polskiej klasie politycznej silniejsza jest wola do kompromitowania przeciwników politycznych niż do realizacji dobra wspólnego; przekonanie o powszechności korupcji; przekonanie o systematycznym, wzajemnym dyskredytowaniu się władzy i opozycji parlamentarnej; przekonanie o koncentracji klasy politycznej, w tym stonowanej władzę samorządową. Jak słusznie pisze Autorka, podjęcie takich dyskursów i wyjaśnienie wielu spraw może zachęcić młodych ludzi do zaangażowania się w budowanie społeczeństwa obywatelskiego poprzez partycypację w wyborach samorządowych oraz w działalność na rzecz swojej społeczności lokalnej.

Książka Danuty Walczak-Duraj stanowi kompendium wiedzy o zmianach w postawach, opiniach i zachowaniach politycznych młodego pokolenia, zwłaszcza studentów. Przy czym wiodącym tematem są tutaj wybory samorządowe i ocena władz samorządowych. Można z niej jednak dowiedzieć się znacznie więcej, np. poznać zmienność/stałość opinii i uczestnictwa zarówno w wyborach parlamentarnych, jak i w wyborach prezydenckich. Autorka w swoich analizach nie pomija również szerszego zagadnienia, dotyczącego systemu wartości badanej młodzieży. Ponieważ książka bazuje na materiale porównawczym, jest dobrym kompendium wiedzy o przemianach zaangażowania politycznego młodego pokolenia Polaków, zwłaszcza studentów. 📖

Urszula Swadźba – prof. dr hab., pracownik Instytutu Socjologii UŚ. Zainteresowania badawcze koncentrują się wokół socjologii wartości (rodziny, religii a szczególnie wartości pracy); socjologii konsumpcji, socjologii pogranicza, socjologii społeczności lokalnych, problematyce śląskiej. Ostatnie jej badania dotyczą świadomości ekonomicznej. Jest autorką ponad 100 artykułów o tej problematyce. Najważniejsze publikacje to: *Śląski etos pracy. Studium socjologiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Katowice 2001; *Wartości – pracy, rodziny i religii. Socjologiczne studium społeczności śląskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2012 oraz *Obraz Niemców w oczach młodzieży pogranicza kulturowego*, Wydawnictwo Instytut Śląski, Katowice-Opole 2007.

Afiliacja:

Instytut Socjologii
Uniwersytet Śląski
ul. Bankowa 11
40-007 Katowice
e-mail: urszula.swadzba@us.edu.pl

Bibliografia

- Messyasz, K. (2015). Postawy polityczne młodzieży polskiej w świetle badań empirycznych, *Władza Sądzenia*, nr 7, 57–79, [dostęp: 10.10.2016].
- Swadzba, U. (2012). *Wartości – pracy, rodziny i religii – ciągłość i zmiana. Socjologiczne studium społeczności śląskich*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Walczak-Duraj, D. (2016). *Studenci wobec wyborów samorządowych w latach 2002 – 2014. Przyczynek do demokracji obywatelskiej*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.